

ТРИДЕНЬК: REVUE HEBDOMADAIRE: UKRAINIENNE: TRIDEN'

Число 36 (142), рік вид. IV. 16 вересня 1928 р. Ціна 3 ₴р. (Prix 3 fr.)

Париж, неділя, 16 вересня 1928 р.

Впливова данська соціалістична газета принесла звістку, що не в довгому часі московський уряд звернеться офіційно до Ліги Націй з проханням прийняти СРСР до складу Ліги, і що таке рішення Совітів склалося під впливом настирливих порад германських міністрів — Штреземана та Мюллера.

Звістка така сенсаційна, що здається просто звичайною журнальною качкою, випущеною в час мертвого канікулярного сезону для оживлення газетних шпальт. Але, коли це й качка, то наперво летить вона не з Копенгагену, а з Москви, і вислано її в світ, щоб дізнатися про те, що скаже про неї європейська політична опінія.

Можливо, що в Москві лежить уже готовим спростогання цієї звістки; не виключено, що спростують її також і німці, але по суті своїй вона остільки правдоподібна, що можна і треба трактувати її цілком уважно.

План цей — притягти СРСР до Ліги Націй — зовсім не новий. Виявлений він був уже кілька літ тому, і головними прихильниками його були як раз германські державні мужі, що боялися бути в Лізі ізольованими і хотіли мати там своїх людей. Співчували цьому плану і де-які з англійських, французьких та інших політичних діячів. Їм здавалося, що попавши до пристойної компанії, большевики й самі з часом привчаться до європейських звичаїв і перестануть поєдити себе по канібальські, мріючи про світову революцію. І коли СРСР не попала вже тоді до складу Ліги, то це тільки тому, що самі большевики

одмовились од того, гордюючи вступити до буржуазного товариства.

З того часу обставини різко змінились.

Капіталістичний лад у Європі, захитаний великою війною, повернув до своєї попередньої сили й сконсолідувався остільки що навіть у робітничих верствах — прибираючи цілком реальні контури — шириться думка про перехід од тактики класової боротьби до системи класової солідарності та промислового замирення.

Примара світової революції, прокотиєшись над світом блудною кометою, зникла без стопи і сліду. Легенда большевицької сили й привабливості вилиняла й випарилась у повітря. Діставши тяжкі поразки своєї політики у Франції, Англії, Японії, а особливо в Китаю — СССР став ізольованим і навіть його єдиний друг — Германія — все більше та частіше хитається між східною та західною орієнтаціями.

А до того ще: внутрішнє економічне становище СРСР держави безнадійне; адміністративна машина працює з перебоями, комуністична організація розкладена, контрреволюція підводить голоєу, понеболені народи випрямляють спину й здіймають руки свої, готуючись до грізної боротьби.

Настав час, коли треба забути про свої комуністичні мрії, а шукати допомоги, аби лише утриматися на захопленому місці. І большевики шукають. Першим їх кроком було урочисте приєднання до Паризького пакту, другим — єсть, чи буде, прохання про вступ до Ліги Націй.

Значіння першого кроку окреслено у передній статті попереднього числа «Тризуба». Над другим їх кроком нема чого довго спинятися, бо він нічого нового в собі не має. Це той самий, тільки повторний крик большевиків про допомогу та про охорону їх державного існування.

Чи почують той крик у Європі, чи допоможуть СССР? Хто знає — шляхи європейської політики часом заплутані, а політична опінія ще не висловилась. А в тім, у дипломатичних виявах останнього дня, як здається, єсть вказівка на те, як поставиться Європа до большевицького бажання.

На передодні вказаної газетної звістки французький міністр закордонних справ Аристид Бріан, в засіданню Ліги Націй, одповідаючи на де-які закиди германського канцлера Мюллера, сказав де-що і про большевиків. А саме:

— Говорять, що озброєння не поступає вперед. Це неправда, озброєння не збільшилось в світі. А втім єсть одна держава, що озброєння збільшує і пишається тим. Ця держава зробила самий театральний жест, аби обезброїлись другі. (Мова йде про поведінку тов. Литвинова торік у Женеві, де він пропонував обезброїти держави та озброїти робітників-комуністів). Вона хотіла б, що б усі, крім неї, обезброїлись без оговорок, цілковито, абсолютно. Ця держава підписує Паризький пакт, себ-то одмовляється от війни. Але од якої війни? Од тої звичайної війни, що залила кров'ю майже цілу минулу міжнародню історію? Так, од цієї війни вона начеб-то одмовляється. Але єсть друга війна, од якої ця держава не одмовилась, — війна громадянська. Цю війну большевики вважають священною, бо думають вони, що посідають істину, і змагаються накинати силою свої ідеї усім народам світа. —

Після такої характеристики Совітів, зробленої одним із найбільше впливових зараз у Європі державних мужів і вислуханої з великою увагою та симпатією цілою Лігою Націй, трудно припускати, що германські наміри завести до «пристойної компанії» СССР можуть бути здійсненими. Явна річ, що і большевикам і німцям доведеться спростувати соціалістичну звістку.

А що, коли б таки СССР було прийнято до складу Ліги Націй? Які наслідки могло б це дати?

Безперечно, на де-який час це підсилило б большевиків назовні, а почасти й у середині. Але це було б дуже не надовго. Поеторився б лише той самий досвід, що його було вже зроблено європейськими державами, коли вони, визнаючи СССР, припустили червоних послів до своїх столиць. На власні очі та на власному тілі перевірились би ще раз усі політичні люде, — навіть, самі наївні серед них, — що всяке єднання з совітами до добра не доводить.

Инших наслідків не станеться.

* * *

З України вістки зловорожі йдуть.

Знову батьківщина наша стала тереном каторжного терору большевицького. Десятки, сотні арештованих, безсудні кари, заслання, тортури в льохах у Чека, екзекуції над селянами. Закордонна преса

повна тих відомостей. В ореолі мук і боротьби за волю з'являється перед світом український народ.

Європейський природою своєю, демократичний по істоті духовній, органічно не може він і не вміє замиритись з азіатською системою безправ'я та рабства, накинутаго йому з Москви. Руїною йде багатство його, гинуть його діти, але він, коли б і хотів того, боротьби своєї припинити не може. Бо ж то борються між собою не люде, а дві історичні сили, дві системи права, два людських світогляди, два ідеали.

Історична доля примістила наш народ на кордонах Азії, дала нам благодатну землю та наказала стерегти Європу. Україна цілу свою історію чесно виконувала цей наказ, твердо тримала сторожу. Тримає й зараз, бо боротьба з чергоною Московою — лише епізод її тисячелітньої боротьби з азійською нагалою. Епізод, — як усе гозорить за те, — останній. За ним — безхмарне майбутнє.

Ми не знаємо імен нових жертв, нових мучеників за Україну. Прийде час, вони стануть відомі. Але благословені вони уже сьогодні, бо немає більшої жертви перед батьківщиною, як жертва безіменна. Стережи-ж їх, Боже, на їх тяжких путях: на засланню, в тюрмі і в чекистських льохах!

Людина без копії.

БОРИС ГРІНЧЕНКО*).

I.

Не можу тепер пригадати, хто й коли саме зазнайомив мене з Борисом Дмитровичем. Однак настирлива думка підказує, що заімпонував він мені раніше, ніж ми познайомились. Так ясно пригадую перші організаційні збори Київської «Просвіти», на які я прийшов, здається, по газетній оголошці. Прийшов з важкою душею, пригні-

*) Біжучого року сповнюється 65 літ з дня народження одного з активніших і найпродуктивніших наших письменників та громадських діячів — Бориса Дмитровича Грінченка. Нещодавно, як відомо нашим читачам, померла в Києві його дружина і вірна співробітниця — Марія Миколаївна, по псевдоніму — Загірня. З огляду на це редакція уміщує тут фрагмент із спогадів про наших великих людей тієї недавньої доби В. Королева-Старого, гадаючи, що треба нагадувати нашим сучасникам про діяльність тих наших працьовників на ниві народній, хто в темні часи поклав міцні підвалини розвою українського народу. *Редакція.*

чений морально, знищений матеріально, бо це саме був час мого першого життєвого провалу, коли я вирвався з Полтавської в'язниці й прибився до Києва шукати собі долі.

Велика заля якогось благодійного товариства, здається на Бульварно-Кудрявській вулиці, швидко наповнювалась людьми. Вступали все нові й нові особи, й, що мені було особлиго едієовижу, — поміж цією, ще тоді цілком незнайомою мені публікою я бачив чимало старших віком, поважних людей, і досить сивих, і навіть вже цілком «ветхих денми» дідусів.

Чому, власне, це мене здивувало, тяжко було б здати собі справу. Певніш за все, що до українського руху ще з семінарії я звик ставитись, як до руху нелегального, а це було рівнозначним — революційного. Революційні ж зібрання, на яких мені до того часу доводилось брати участь, переважно комплектувалися з молоді. Ото ж, побачивши тут таку чисельну кількість людей старшого віку, я відразу прийнявся до цього зібрання пошаною. Воно заімпонувало мені вже самою сподіванкою, що тут не буде багато галасу, експансивних суперечок, котрих я не люблю з юнацких літ і по сей день, що тут будуть говорити діло, а не голосні слова. Нарешті, самі ці пани й пані чомусь несвідомо були мені без винятку симпатичні. Уже згодом я міг собі уяснити, чому саме: всі правдиві українці тієї доби були люде високого морального цензу й певної аскетичности. Одже самий вже спосіб їхнього поводження в товаристві надавав поважності зібранню, немов би це були сходи́ни якихось свіцьких ченців або осіб, причетних до духовних кол.

Одно слово, мені враз стало якомсь мило й спокійно на душі. З великою цікавістю я оглядався на всі боки, студіюючи то ту, то иншу постать і намагаючись вгадати, до якого соціального стану цей чи инший чоловік міг належати. І чомусь кожного третього я був готовий визнати за професора або принаймні — гімназьяльного вчителя. Велику радість зробило мені пізнати Нечуя-Левицького, портрети якого я бачив не раз. Але ж найбільшу мою увагу приконував до себе ставний, дужої комплеції (як мені тоді чомусь видалось!) пан, з блискучою, досить довгою бородою та з блискучими, повними енергії очима, що світили з-під високого чола. Був він одягнений, як на мене трохи незвичайно: до нового, добре пошитого сурдугу було на ньому одягнено чудову вишивану сорочку, пов'язану не крагатою, а гарною, квітчастою стьожкою. Я все едивлявся в нього, аж поки, нарешті, впізнав, знов таки по друкованих портретах Чайченка. Справді, це був він, тільки ж, як довідався я з контексту промов на зборах, в дійсності звався він Борис Дмитрович Грінченко. Пізнав потім Івана Матвієвича Стешенка, що одну хвилину стояв коло мене, а — потім, коли відійшов, — мій сісуда назвав його «Іваном Воїном», назвою, котру йому давали, як вже потім я довідаєся, за його войовничий запал. Пізнав тако ж і кількох дам. Одна, зовсім сива, з дуже м'яким і ласкавим голосом, користувалася очевидною пошаною всього товариства. Це була Ольга Петровна Косач (Олена Пчілка), що до ста-

рості зберегла риси обличчя такими, як зафіксувала їх фотографія ще в її молодому віці. Старші й молодші чоловіки підходили до неї й, вітаючи, дуже поштиво цілували їй руку. Пізнав і характерне обличчя з мудрим чолом — Лесі Українки, що була поплич з матіррю — Оленою Пчілкою. Пізнав ще чимало письменників, портрети яких бачив, здається, в збірнику «Вік», що в той час був одною з найвидатніших нових книжок... І що-далі мені все ставало більше й більше радісно в цьому незнайомому товаристві, де було стільки добре знайомих осіб, обличчя й думи котрих я знав...

Поміж різними гуртками, то тут, то там об'являвся Грінченко, будучи, видимо, розпорядчиком зібрання. Нарешті, всі обсадили свої місця, — а на естраді знов з'явився Грінченко й дзвінким, баритонального тембру приємним голосом почав промову.

Промова мене також страшенно врадила. Грінченко говорив такою чистою, такою зразковою мовою; так складно йплинно, ніби з книги вичитував! Здавалося мені, неначе я ще ніколи не чув такої красної взірцевої промови. А — головне — українська ораторова мова була така вільна, багата на вирази й нюанси, — аж тяжко було повірити, що вона настільки вироблена. І мені, що й сам вже знав досить рідної мови, що єже збирав словний матеріал від своїх Диканських земляків-селян, написав нею двійко брошурок та й уживав її прилюдно на мітингах, — все ж таки було дуже дивно чути нині, до якої міри вона вже була «готова» в устах цього промовця.

І з того часу я перенявся до Бориса Дмитровича такою глибокою пошаною, що далі вона аж межувала з закоханістю, як до рідного.

Нема чого тут підкреслювати, що я там же впився в «Просвіту», пристав до видавничої комісії й з того часу що-найменш один вечір в тижні (по четвергах) провадив у товаристві Бориса Дмитровича, котрий був незмінним головою видавничої комісії.

З тих перших зустрічів і до останніх днів Грінченкових вражала мене найбільше одна риса з його едачі: абсолютна точність у всьому, що він робив чи говорив. Для мене, що саме перед тим перейшов шкільну лаву в товаристві студентів-москалів, а через те й привичається по-змосі вишукувати узагальнені, неокреслені форми для своїх висловів, це була така надзвичайна річ, про яку доводилося лише читати в книгах. На засідання Грінченко приход в за 10 або принаймні за 5 хвилин перед початком; кожную думку формулував, як геометричну теорему: всі аргументи для свого твердження завжди мав на-похваті; кожную найдрібнішу обіцянку додержував регулярно; ніколи не забув чи не помилюся, виконуючи якесь, звернене до нього, прохання; ніколи не забув зробити чи принести, що пообіцяв; ніколи не спізнився, призначивши якийсь термін; ніколи не забув поставити наголос в своєму підпису над літерою «е»... І, уявляю ж собі, як було прикро його точному вуху, коли чимало сучасників з цілком незрозумілих мотивів, просто, видимо, через нашу байдужість та неуважність, звали його уперто роблючи наголос над «і»... Отже Грінченко враз став для мене взірцем «упорядкованої» людини, чимсь дуже рідним

Жюль-Верновському Філіасові Фоггу, котрого ще досить недавно перед тим в своїх юнацьких роках я ідеалізував. То ж не диво, що вже цієї однієї риси у вдачі Грінченковій було досить для моєї в нього закоханости.

Але ж були й інші його властивості, що вражали мене не менше. Всамперед — його фантастична працездатність. Тяжко собі уявити, яку колосальну кількість праці робив Грінченко. Часами він буквально потопав у ній, та ще й питання: чи тільки «часами»! Свої твори оригінальні, переклади найрізноманітнішої лектури, статті для преси, вічна коректура, величезне листування з українськими та галицькими кореспондентами, праця голови «Просвіти», праця видавничої комісії (що різнозначно — самостійному видавництву), участь в зборах інших просвітянських комісій, безнастанні засідання по всяких культурних та політичних організаціях, величезне читання і т. д. Але ж була одна, цілком своєрідна і, може як на кого іншого, то мабуть найнудніша праця, яку може собі уявити людина-письменник. Праця, що про неї я вважаю за особливо приемний свій обов'язок тут потрібним згадати, будучи певним, що й багато інших письменних людей тієї доби так само мають повинність згадувати її з великою вдячністю. Це було, фігурально мовити, практичне навчання українських інтелігентів мистецтву вироблення книжки.

Маючи перед собою ясно усвідомлену мету життя — працювати до загину для нашої культури, Грінченко нічого в світі не любив так, як книгу. Це була його пасія. Але ж пасія інша, ніж у звичайного бібліофіла, хоча Грінченко буб бібліофігом і в звичайному сенсі слова. Пригадую, як'я подарував йому примірник більшої своєї книжки, давши добру оправу, на якій було видушено напис. Грінченко дуже мене дякував, але ж, розгорнувши книжку, «сокрушено» похитав головою:

— Який жаль, що ви дозволили палятурникові зідрати обкладинку!...

Так говорять тільки справжні бібліофіли.

Однак Грінченко любив книжку і взагалі друкований папір ще іншою любов'ю — він найбільше за все любив сам р о б и т и к н и г у. На цю працю він не знав втоми, а всі перешкоди, що для її здійснення були поставлені москалями, тільки надавали йому енергії та завзяття. Біографи розповідають, що найтяжчою в цім відношенні для Грінченка була доба його проживання в Чернігові. Але ж, безсумнівно, що ця доба дала йому ту грандіозну досвідченість, котру в ліпші, порівнюючи, часи (по революції 1905 року) і в незрівняно в ліпших умовах він майстерно переводив у життя в Києві. З надзвичайною упертістю, характерною для всієї його чинности, Грінченко робив усе, що могло сприяти появленню нової книжки в нашій мові. Здавалось, що найбільше значіння він надавав літературі популярно-науковій, літературі для народу. Ото ж він настирливо «нападає» на кожного, щоб примусити його до літературної праці. У кожного письменного українця він вимагав якоїсь брошури і есамперед для

«Просвітянського» видавництва. Звісно, якийсь молодик, що до того часу й в думці не мав «стати письменником», — напочатку просто жахався, вчувши Грінченкову пропозицію, ніяково відмолявся, всякими способами викручуючись від припоручення, котре видавалось йому вище власних сил, але ж, зрештою, був переможений. Звісно, не кожен відразу міг справедити Грінченкої сподіванки, але все ж таки чимале число всяких праць заглядає своєю появою йому, а чимало наших письменників, в найточнішому сенсі слова являються його прагдими «учнями». Не буду говорити про інших, що вже тепер посідають визначне місце, як наші культурні працівники, обминаю відомі мені деталі про те, як, наприклад, появились де-які популярні брошурки — хоча б «Як машина говорить» (Проф. П. Холодного), словники В. Дубровського, перші літературні спроби проф. І. Фещенка-Чопівського, і т. д., сподіваючись, що принагідно вони самі скажуть про себе. Наведу тільки приклади з своїх власних езамин.

На мою першу ветеринарну брошурку з'явилась у «Раді» прихильна рецензія Мехтода Павловського, при чому наприкінці автор висловив побажання, щоб з'явилась ширша популярна книжка нашою мовою про лікування худоби.

Мені ця думка припала до зподоби, однак я саме був у таких прикрих обставинах, що в той мент не мав найменшої, здавалось, можливости взятись за її реалізацію. Однак, здивавшись з Грінченком, котрий відразу почав на мене атаку в цім напрямі, я взявся за цю працю «разсудку вопреки, наперекор стихіям» і ночами, за досить короткий час, зложив «Скотолічебника», що по його ж пораді їддав «Петербурзькому благодійному товариству»...

Якось в «Новій Громаді» з'явилась надзвичайно цікава стаття п. Невади про життя наших виселенців у Америці. У мене з цього приводу зайшла мова з Борисом Дмитровичем.

— От було б, знаєте, варто видати в «Просвіті» книжечку про українців у Америці, — сказав він. — Це — думка!

— А, справді! — погодився я щиро. — Ну, що ж? Коли б ви написали Неваді, певне, він би радо це зробив.

— Ні, так неможна, — відповів Борис Дмитрович. — Де той Невада, й коли ж те буде?! Довге листування; коли ще чоловік вибере на те час; та й нікому там його підганяти, — отже справа затягнеться, припаде пилом, або й зовсім забудеться.

— Так може б тоді прохати О. І. Бородая? — зпало мені в думку. — Він же либонь 22 роки жив в Америці.

— Жити-жив, та ж працював він усе по заводах, але життям наших колоністів не жив і мабуть мало цікавився. Потім, його важко умовити. А, знаєте, що? — Напишіть ви!

— Бога ви бійтеся, Борисе Дмитровичу, — сахнувся я. — Всю ту Америку я уявляю собі тільки по Майнриду та по географії Смірнова. І знайомих жадних там не маю. Ні, це — рішучо неможливо.

— Та постривайте, не гарячіться! Чому неможливо? Є література,

можна списатись з нашими людьми, простудіювати українські американські газети, — от на брошуру буде аж занадто матеріялу.

— Та пострівайте ж і ви! Тільки що ви самі зробили «одгод» Бородаєві, що мовляв, він не жив життям колоністів. Що ж тоді можна говорити про мене, котрий жив лише в двох губерніях України?!

Але моя аргументація була ні до чого: Борис Дмитрович не «відпелився» від мене, аж поки я не дав йому згоди «спробувати».

Майже два роки я студіював та вишукував матеріял для популярної брошури. Зрештою вона була готова. Борис Дмитрович прийняв її з великим задоволенням:

— З час будуть люде, ось згадаєте моє слово! — говорив, прочитавши рукопис.

— Ну, звичайно, як дозволите, я трохи попралю мою, але ж що до змісту, то я гадаю, що й жадний американець не знайде їй щось закинути.

І перші примірники брошури, скоро її було видруковано, Грінченко послав до українських американських установ. Потім я бачився з людьми, що повернули з-за окіяну. Якось зайшла мова й про книжечку — «Українці в Америці».

— Чи ж багато я там набрехав про ваше життя? — питав я заморського земляка.

— Уявіть собі, що майже все — правда, неначе ви були там довшу добу, — була відповідь.

Але ж я ту позитивну оцінку моєї праці не міг, по щирости, приняти на власну адресу. В значній мірі пожегала належала Борисові Дмитровичу: його була тема, він здобув мені масу матеріялів, він виправив мову, він же де-що виправив і в тексті, п е р е в і р я ю ч и м і с ц я , що йому видались неточними або підозрілими...

Другого разу Грінченко напосівся на мене, щоб я знову написав якусь брошуру для «Просвіти» з ветеринарії. Я згодився й зробив книжечку про те, «Як годувати худобу». І знову Борис Дмитрович вигладив мову, повишукував чимало термінів, виходив навіть у наукові деталі, двічі особисто заходив до мене на помешкання з коректурою, котру сам читав, для вияснення не цілком зрозумілих йому місць. Я точував себе просто знищеним отою надзвичайною уважністю та ласкавістю, з якою він витрачав свій дорогий час на те, щоб воловодитись фактично з «хлопчиськом», котрий робив перші, нелепі кроки по літературній ниві... на шлейках, що їх тримав у мене за плечима Борис Дмитрович...

В таких випадках, коли якась людина прислужиться навіть в меншій мірі до утворення тої чи иншої літературної праці, «добрий тон» вимагає висловити їй привселюдну подяку, зазначивши це в передмові. Але ж мое становище було досить прикрим: по-перше цілком не випадало писати до копійчаної книжечки передмову, по-друге двічі не випадало дякувати за поміч поета і драматурга за співпрацю у ветеринарній брошурці. А по-третє, коли я був натякнув про те, щоб

таку передмову дати до «Українці в Америці» — Борис Дмитрович рішучо запротестував.

Одже, складаючи йому бодай і запізнілу подяку на цім місці, хочеться тут сказати кілька слів про ту «славихтивість» Грінченкову, котру закидали йому де-які автори та свого часу безтактна кар'єратура, уміщена в одному з гумористичних листочків, виданих, здається, Олексою Коваленком. Нема мови, що Грінченко був свідомий свого значіння в українській культурній праці, а, ту свідомість давала йому по праву маса тієї роботи, котру він виконав і корисність якої для справи ясно бачив. Одночасно, маючи таку колосальну практику в цій праці й резонно вважаючи себе за «професіонала» в українській культурній роботі та ще маючи часом ущипливей дотеп на устах — видима річ — він іноді міг сказати щось терпкого особі, котра доводила думки, що вже практикою його життя було спростовано. Особливо це стосувалось до «молодшої генерації», котра з еластивим молоді запалом дуже охоча була вважати за «геніяльні» свої проекти та скороспілі висновки, або «знаходила Америки» там, де вже Грінченко знайшов їх за багато років попереду. Однак, уже з вищезгаданого випливає, що він був цілком вільний від того гріха «великих» і «визнаних», на який часто слабують: вважати кожне своє слово принаймні за пророцтво, а кожний розчерк пера — за одкровення, що за теперішні часи помічаємо у де-кого з наших компатріотів.

А тим часом Грінченко, що «зробив» чимало книжок з того сирогого матеріялу, котрий або ним самим був інспірований, або ж йому на розгляд був засланий, — не хтів у найменшій мірі признагаться до співавторства. Хоча, як вже зазначено раніш і в прикладі зо мною, сам знаходив тему, сам здобував помітний матеріял, сам правив мову, часами літерально переписуючи на-ново цілі сторінки, так що вони нічого спільного не мали з переісним рукописом, сам додавав новий матеріял і думки, для чого мусів входити в єство річей і дисциплін, котрі були йому абсолютно чужими і ніяк не могли цікавити його раніш. Ото ж я гадаю, що де-хто помилково вважав Грінченкову свідомість еласної гідності, котра є конечним елементом корисної праці переконаного робітника, за суття, що так легко можна було зяряликувати готовою наліпочкою «славихтивість». Зрештою, на мою особисту думку, це є такий же гріх, як і упертість, тоб то гріх, котрому світ заєдячує більшістю цінність надбань і відкрить, що, загалом, відомо кожному з прописів.

Вже побіжно я зазначив, що Грінченко працював з надзвичайною упертістю. І ця його упертість в довершенні початої справи, в потрібності й корисності якої він був переконаний, також була характеристичною рисою його єдачі. Ця властивість коштувала йому багато нервів і, можливо, що вона й привела його до передчасної могили. Вона ж і творила довкола нього оту легенду «незносимого», «нестерпучого», «зарозумілого» і т. д. чоловіка. Справді, з ним сперечатись було важко. Тому його супротивник відходив від нього або ж ним переможений, або ж лихий на нього. Бо часами в запалі дебати, особ-

диво в справі, котру Грінченко продумав і докладно виносив у своїх думках та серці, він бував різкий, а — головне — ущипливий, як правдивий фанатик певної ідеї. Ото ж, цим я й пояснюю собі ті негативні штрихи в Грінченковому портреті, котрі зробив Євген Хорлампович Чикаленко в своїх про нього спогадах. Але ж і про багатьох інших видатних людей історія говорить те саме, однак їхніх заслуг в справі, котру вони робили, це ні трохи не зменшує, так само, як і Чикаленко не зменшує заслуг Грінченкових в справі нашого відродження.

Нам же, молодикам, ця одчайдушна й незломна упертість Грінченкова дуже імпонувала, понеже він — повторюю — був для нас втіленням Філіасом Фоггом, на котрого можна було цілком покладатись. Бо ж, коли він чогось хотів досягти, то — без сумніву — він досягне, не може не досягти, хоч би там що було йому на перепоні! Для нас в цій рисі Грінченкової був просто якийсь аромат казкововсти, настільки сильною й незломною видавалась нам його воля.

А тим часом в щоденних взаєминах навіть з найменшими людьми що в них можна було вловити бодай і неоформлене бажання бути корисними для національної справи, — Грінченко був незвичайно милим і ласкавим співбесідником, завжди готовим порадником і, так мовити, жертводавцем, що відривав у себе часи праці, відпочинку, сну — для доброго слова, котрого від нього потребували. Пригадую одного маленького урядовця з поліції, що був ширим українцем і відданим членом Київської «Просвіти»: пригадую багатьох «починаючих», що потім так і зникли без сліду з обрію української ниви; пригадую чимало всяких сільських самоуків-віршоробів, що переписували «Кобзаря», наївно гадаючи, що це вони «сочинили» такі вірші, та йшли з ними на пораду до Бориса Дмитровича, — і всі ці люде, як мені не раз доводилося бути того свідком, мали від Грінченка добре слово й ласкаву поміч, аби тільки він помітив у них приятель до українства.

На дверях його помешкання (на Маріїнсько-Благовіщенській висіла картка: «Вдома від... до... години»). Це була година, яку він призначав особам, що його потребували. Одак, скільки разів я мав призначену для себе иншу годину на побачення в його помешканні, скільки разів і сам приходив не в умовлений час, і скільки разів здибував у Бориса Дмитровича когось иншого, з ким він терпливо провадив розмову, дарма, що довкола лежали гори роспочатих, списаних його чітким, певним письмом, праць, що чекали черги свого закінчення...

В. Королів-Старий.

(Кінець буде).

Розвиток українського пласту за кордоном.

Кожний знає, що таке скаутинг. Коротко кажучи, кожному відомо, що це є організація молоді; треба додати, що це організація молоді для національного та всебічного виховання. Головною метою ж скаутингу — це виховання свідомих та здорових фізично й морально громадян свого народу.

Скаутинг повстав вперше в Англії. Основоположником його та ідеологом був Роберт Баден Поуель. Поуель був старшиною підчас завойовання південної Африки. Там він побачив перевагу бурських розвідників над англійськими. Бур-розвідчик був швидкий, як олень, плазував тихо, як гадюка, а чуткий був, як сарна. Перебуваючи в таборах серед дикої природи, Поуель зрозумів, яку велику вагу серед дикої природи дає уміння орієнтуватися, все помічати чи йти чийсь слідом. Тоді стало йому ясним уміння і хист бурів-розвідників, бо ж вони жили цілий час серед природи. Після цієї бурської війни, Поуель почав студіювати методи виховання молоді. Доглянувши багато хиб у тогочаснім способі виховання, він уклав свою власну систему. За основу взяв він систему виховання в «Woodcraft Indians» відомого американського письменника Ернеста Томпсона Сетона.

Свої методи виховання Баден Поуель уклав у відомій книжці «Scouting for Boys». Згодом він почав переводити в життя свої ідеї і свої методи в англійських бригадах хлопців. По де-яким часі до цієї ідеї пристало сотні тисяч молоді всіх країн світу. З Англії скаутинг поширився по цілій Європі, а далі захопив увесь світ. Року 1918-го*) з ініціативи англійців було засновано «Міжнародне Бюро» та «Світовий союз Скаутів». До цього Союзу пристали скаути 36 держав.

* * *

Така ідея виховання молоді знайшла також велике поширення і у нас, українців. Український скаут зве себе «пластуном» («пластун» має таке ж значіння, як і скаут — розвідчик), а свою організацію — «Пластом». Перші гуртки пластунів були організовані в 1912 р. д-ром О. Тисовським при гімназії у Львові. В сучасний мент на західних землях України начислюють понад 3.000 пластунів та пластунок. Загальною метою Пласту є — «виховання тверезих, енергійних, свідомих та загартованих до праці й боротьби, чесних громадян з найбільшим розвитком почуття добра, правди, краси і любови до Рідного Краю, до свого Народу»**).

Після нещасливої визвольної боротьби багато української молоді опинилося на чужині, на еміграції. Чехословакія прийняла багато українських емігрантів під свій захист, і там опинилося найбільше емігрантів наших, а тому, явна річ, багато й молоді. Отже перші українські гуртки пласту за кордоном повстали на території Чехословаччини.

1921 року в Празі було засновано «Третій Клуб Українських Ольд-Скаутів» (старших пластунів), що повстав з ініціативи Євгена Слабченка. Клуб постановив поширити пластунську ідею поміж українською еміграцією та нав'язати найтісніші зв'язки з чужими пластунськими орга-

*) Всі дати та дані подано з твору М. Закоморного «Український Пласт в ЧСР» та з останнього звіту У. П. К.

***) М. Закоморний «Український Пласт в ЧСР».

нізаціями та репрезентувати перед чужинцями український пласт. В кінці 1925 року Клуб був переіменований у Курінь. Курінь нав'язав стосунки з Міжнароднім Товариством Старших Пластунів та з пластунськими організаціями на західних землях України.

У 1922 році засновано в Подєбрадах «Дружину Українських Пластунів». Кількість членів збільшувалася. З побільшенням організації, поширювалася й її діяльність. У 1923 році «Дружина» нав'язала зв'язок з Клубом в Празі. З того часу празькі пластуни разом з подєбрадськими почали приймати участь в численних з'їздах та святах чеських скаутів, які завжди запрошували українців-пластунів. Поступово українські пластуни завоювали симпатії чеського громадянства. І січня 1924 року «Дружина Українських Пластунів» була переіменована в «Загін Українських Пластунів ім. П. Орлика», а вже в травні 1925 року — цього останнього було переіменовано в «Подєбрадський Кіш Українських Пластунів». Праця в новому «Кіші» пішла дуже широко. «Кіш» нав'язав зв'язки з «Верховною Пластовою Командою» у Львові та послав свого представника на зустріч підкарпатських пластунів з галицькими, що відбулася в Чорногорі. Крім того багато українських пластунів-представників було в чеських пластових таборах. В кінці 1925 року став кошовим енергійний свідомий своїх обов'язків ст. пластун Іванишин Ярослав. З того часу, не зважаючи на різні перешкоди та утруднення, праця в Кіші закипіла. За чергове завдання постановив собі Кіш: «виховати кадр інструкторів провідників майбутнього Пласту на Україні», та «гідно репрезентувати Український Пласт за кордоном перед чужинцями»). Від того часу Кіш дав цілий шерг прилюдних виступів, що проходили завжди з великим успіхом. В кінці 1925 р. було скликано з'їзд представників від усіх пластових частин в ЧСР. На цьому з'їзді обрано було «Верховну Пластову Команду Українського Пластового Уладу в ЧСР».

«Український Пластовий Улад» постановив: 1) з'єднати всі українські пластові частини в ЧСР, 2) увійти в зв'язок з Українським Пластовим Уладом в Галичині, рахуючи себе, як частину його на чолі з «Верховною Пластовою Командою у Львові, 3) Ширити пластову ідею серед української молоді в ЧСР, 4) увійти на правах автономної одиниці до «Союзу Скаутів-Юнаків Чехословацької республіки», гідно репрезентувати Український Пласт перед чужинцями.

13 и 14 червня 1926 року Подєбрадський Кіш улаштував «Пластовий Табор» над річкою Лабою недалеко від Подєбрад. Це коротке таборування підбавдорило наших скаутів та нададо сили й зав'язаття на будучину. В цьому таборі були гістьми пластові відділи чеські.

* * *

Тим часом в Празі ст. пластун проф. К. Подільський організував кілька курінів пластунів та пластунок при українській реальній реф. гімназії. Вже в осени 1926 року на з'їзді «Української Пластової Ради» були представники таких пластових частин: 1-го Курія ст. пластунів ім. гетьмана П. Орлика (Подєбради), 3-го Курія ст. пластунів ім. О. Вахнянина (Прага), 1-го Курія пластунів ім. гетьмана Ів. Мазепи (Прага), 2-го Курія пластунів ім. Лесі Українки (Прага), 3-го Курія пластунів ім. С. Петлюри (Прага), 1-го Курія новиків ім. С. Петлюри (Подєбради), 2-го Курія новиків ім. Т. Шевченка (Прага) та 3-ох ст. пластунів у Підкарпатті. З'їзд обібрав нову Укр. Пласт. Команду та виробив цілий ряд нових інструкцій. Згодом У. П. Команда добилає рівноправности в Союзі Чеських Пластунів та переведення реєстрації усіх своїх членів. З того часу українські пластуни мають рівні права з чеськими пластунами. При У. П. К. було засновано «Пресовий Гурток», що виготовив інформаційні статті на різних європейських мовах та розіслав їх по різних

*) М. Закоморний. «Український Пласт в ЧСР».

чужоземних пластових журналах, а крім того дописує до українського пластового часопису «Молоде Життя», що видається у Львові та «Пластун-*Junak- Czerkész*», що редагується в Ужгороді.

На весні 1927 року було улаштовано біля Еванських ставків зустріч пластунів подебрадських з празькими. На Великодні Свята на розговини завітав до празьких пластунів Начальник союзу чеських пластунів брат Антонін Свойсік. Стан української організації лишив у нього приємне враження, і він в своїй промові висловив своє задоволення та з'ясував взагалі значіння пласту для слов'ян.

Українські пластуни почали брати участь в змаганнях з чеськими пластунами, де визначилися тим, що зайняли велику кількість перших місць. Після цього почали з'являтися на сторінках чеської преси (не тільки пластової) замітки про успіхи українських пластунів. Влітку 1927 року українські пластуни були знову гостями в чеських пластових таборах та в пластових таборах на Підкарпаттю.

Великий поступ зробили також пластові відділи при укр. реал. реф. гімназії. Переїзд цієї гімназії до Ржевниць (маленьке містечко під Прагою) троху вплинув негативно на життя пластунів, але дбайлива та уважна провідна рука проф. К. Подільського зуміла підтримати і дух і склад організації. Влаштування прогулок, побільшення членів то-що спричинилося до того, що 1 грудня 1927 р. в Ржевницях было засновано IV-ий самостійний гурток Роверскаутів (пластунів-провідників). Гурток цей має назву «Пугач», патроном його — гетьман Пилип Орлик.

На початку літа 1928 року коло Ржевниць в лісах було організовано стрічу Подебрадських, Празьких та Ржевницьких пластунів з розбиттям табору. Відбулися спортові та пластові змагання.

* * *

Згідно останньому звіту на весні ц. р. в Українським Пластовім Уладі на теренах ЧСР є такі відділи: 1-ий Курінь ім. гетьмана П. Орлика в Подебрадах, 2-ий самостійний гурток ст. пластунок 1-го Листопаду, 3-ий Курінь ст. пластунів ім. О. Вахнянина в Празі, 1-ий Курінь ім. гетьмана Ів. Мазепи в Ржевницях, 2-ий Курінь пластунок ім. Лесі Українки в Ржевницях, 3-ій Курінь пластунів ім. гетьмана Богд. Хмельницького в Ржевницях, IV-ий самостійний гурток роверскаутів «Пугач» — ім. Гетьмана П. Орлика в Ржевницях, 1-ий самостійний гурток новиків ім. С. Петлюри в Подебрадах, 2-ий Курінь новиків ім. Т. Шевченка в Ржевницях.

В Ржевницях пластуни заснували багато різних гуртків — шахістів, футболістів, танцюристів (нац. танки), журналістів та драматичний гурток. Відбувають вечірки, на які запрошують чехів також.

Зараз праця йде дуже жвавим темпом і дає добрі наслідки. Кожний пластун твердо вірить, що настане час, коли всі українські пластуни та пластунки зможуть вже розбити табор, зійшовши на всеукраїнську зустріч, на берегах Дніпра на місцях колишньої Січі у вільній, незалежній Україні.

Подав Р. С. гуртка «Пугач»

Н о б а р :

Національна статистика шкіл та книгозбірень С.С.С.Р.

Недавно вийшли з друку «Труди Центрального Статистического Управления», том XXVIII, вип. 1 та 2-ий, в яких зібрано відомості про стан шкіл в ССРСР на 1-ше грудня 1925 року і де можна знайти де-які відомості що до національного складу учнів та учителів по школах ССРСР, бібліотек та книжок в тій чи іншій мові по книгозбірнях. Ця праця називається «Народное Образование в ССРСР 1925 г.» і є вислідом шкільного перепису 1-го грудня 1925 року.

Що до національного складу учнів, то по школах спеціального виховання першого ступня в цілому «совсоюзі» було: українців 1.376.170 (18,56%), росіян — 4.523.602 (61,02%), жидів — 77.631 (1,05%). По школах семирічних: українців було — 396.862 (25,80%), росіян — 727.830 (47,33%), жидів — 176.450 (11,48%). По школах дев'ятирічних: українців є лише — 3.617 (0,84%), росіян — 336.083 (78,29%), жидів — 22.453 (5,23%). По школах другого ступня: українців — 6.885 (2,55%), росіян — 227.978 (84,50%), жидів — 9.917 (3,67%).

Що до національного складу учителів у школах соціального виховання, яких по цілому союзу є 266.092, то 42.026 з них є українці, а 173.140 росіян. На Україні учителів у школах соціального виховання 51.658, з них українців — 36.169, а росіян — 6.437.

В РСФСР учителів у школах соціального виховання 185.253, з того числа українців лише 2.773, а росіян 162.193. З цих 2.773 українських учителів РСФСР-2489 припадає на «коренную Россию», 25 на автономні області (автономні області північного Кавказу — 2 українців учителів, в Кіргізькій області — 23) та 259 українських учителів є по автономних республіках (башкірській — 34, німців Надволжа — 62, татарській — 3, кримській — лише 24 учителя українців на 30% українського населення Криму. Дагестан — 1 український учитель, Казакстан — 132, Бурято-Монгольська — 3). У Білоруській республіці — 84 українських учителів. У дитячих садках ССРСР виховується 68.116 дітей, з тієї лічби українських лише 2.900. Жидівських дітей — 7.524, російських — 46.258. У відсотках це дає таку картину: українців 4,25; жидів — 10,64; росіян — 67,86%. Коли порівняти це хоч би з загальними відсотковими підсумками по школах соціального виховання цілого союзу: українців — 18,48% (1.783.534 особи), жидів — 2,97% (286.451), росіян 60,26% (5.815.413), ясно, що в цій області дуже покривджено дітей українського походження, для яких в совітській обстанові немає, очевидно, відповідної кількості українських дитячих садків.

В будинках та колекторах для нормальних дітей виховувалось чи скорше «переховувалось» 24.913 українців (10,90%), знову таки пропорційно вдвічі менше ніж є цілого українського населення в ССРСР (близько 20%), 153.823 росіян (67,33%) та 11.341 жидів (4,97%).

У школах дошкільного виховання серед учбового персоналу на загальну для ССРСР кількість (4.169 осіб) припадає українців лише 173 особи (з того тільки 11 українців на цілу РСФСР) на 2.881 росіян. У школах «СПОН'а» викладало 2.258 українців (в РСФСР тільки 85 українців) та 13.459 росіян. У технічних школах ССРСР було тільки 1.272 учителів українців (в РСФСР — 111) на 12.781 росіян. У низчих професійних школах учителів українців було 3.726 (з цієї лічби лише 74 в РСФСР), натомиць росіян було 12.731 особа. Трохи краще для українців складається обстановка по книгозбірнях, де на 4.698 українців серед службового персоналу книгозбірень припадає 10.925 росіян (при загальній кількості 19.292 співробітників книгозбірень на ціле ССРСР). В РСФСР бібліотекарів-українців на 1-ше грудня було 107. У хатах-читальнях в ССРСР було спів-

робітників-українців 13.808, росіян лише 14.093, що пояснюється мабуть тим, що хати-читальні поширені переважно лише на Україні. 310 українців було серед обслуговуючого хати-читальні апарату в РСФСР. Спеціальну увагу на кількості українців серед навчального та бібліотечарського складу в РСФСР, себ-то на теренах сумених з Україною, українських частинах Курщини, Вороніжчини, Донщини та Кубані ми спинаємо через те, що останніми часами, нарешті навіть в умовах проклятої саветської дійсности, починає виринати питання занедбаних українських «kresow wschodnich», де справа українізації культурно-освітніх установ при саботажі з боку ворожого українізації «Наркома» освіти РСФСР Луначарського ніяк не може вийти з «пелюшкового стану».

Нарешті в «Трудах» знаходимо відомості що до книжок та книгозбірень. Усього по шкільних книгозбірнях СССР було лише 1.167.607 українських книжок на 36.575.281 російських книжок, отже на одну українську книжку припадає аж 35 російських!!! Навіть на самій Україні по шкільних книгозбірнях було лише 1.131.967 українських книжки, натомість російських було аж 3.814.122, себ-то більше ніж втричі від українських.

По книгозбірнях РСФСР українських книжок є мікроскопічна кількість — 31.740, зникаючо мала цифра в порівнанні з 30.232.317 книжками російськими. З цих тридцяти чотирьох тисяч українських книжок в РСФСР 27.625 припадало на європейську частину РСФСР та 7.115 на азіатську. У БССР (Білорусі) не зареєстровано жадної української книжки, так само в ЗСФСР (Закавказзі), хоч і там і там подекуди трапляється українське населення. Натомість у «самостійнім» Узбекстані є аж 900 українських книжок.

Загалом на СССР українські книжки були у 4.022 книгозбірнях (російські у 14.771). На Україні українські книжки були в 3.835 книгозбірнях, російські у 3.547. В РСФСР українські книжки були в 186 книгозбірнях, з тієї лічби у 142 в європейській частині (у 100 на Північному Кавказі) та в 37-ох в азіатській частині, і, нарешті, у 7-ох книгозбірнях автономних областей та республік тієї ж РСФСР.

Загалом треба зауважити, що при тій величезній неохоті, яку проявляють статистичні установи Москви до всякого роду національної диференціяції в статистиці (років з три тому на сторінках «Статистического Вестника» якийсь «вчений» статистик виступив проти графі «національність» у проєкті відомостей (анкети) якогось проєктованого чергового перепису), треба вважати значним досягненням те, що XVIII том «Трудов ЦСУ» дає можливість бодай у грубих рисах виявити національний склад учнів та учителів совітських шкіл. Шкода лише, що цілковито бракує даних, що до національного складу вищих шкіл, статистика яких взагалі не увійшла до «Народного Образования в СССР в 1925-26 г. г.».

Аргус.

Емігрантська справа в Лізі Націй.

(Лист з Женеві).

Свого часу в «Тризубі» було вміщено відомості про прийняття проф. О. Шульгина, представником українських емігрантських організацій до Дорадного Комітету в емігрантських справах (Conseil Consultatif pour les réfugiés) при Високому Комісарі Ліги Націй.

Так само повідомлялося про виступи проф. О. Шульгина в обороні інтересів українських емігрантів. Тоді вже з'ясувалося, що в цей дорадний орган входить забагато представників вірменських, а особливо російських організацій, щоб він міг розв'язати безсторонньо й позитивно для українців пекучі для них питання; а до того ж цей орган тільки дорадний, немає потрібної для того компетенції.

Проф. О. Шульгин не вважав можливим ані потрібним знову розпочинати безцільні дебати і відклав розв'язання нашого питання на закінчення більше компетентних та безсторонніх установ.

Все ж таки на засіданні Дорадного Комітету, яке відбулось 1-го вересня (під головуванням Альбера Тома, директора Міжнародного Бюро Праці) українському представникові довелося кілька раз брати слово.

Головне питання останнього засідання Комітету » Ю р и д и ч н о г о С т а т у т у д л я р о с і ї с ь к и х т а а р м я н с ь к и х е м і г р а н т і в », згідно якому українські емігранти вважаються тільки складовою частиною російських. Статут цей має на меті впорядкувати правне становище емігрантів і має переводитися в життя в різних країнах представниками Високого Комісара емігрантських справ, Д-ра Фрітіофа Хансена. Повстає питання, чи ці представники будуть призначені, згідно принципу Ліги Націй, з поміж нейтральних осіб, які, розуміється, провадитимуть працю в контакті з існуючими організаціями емігрантів, чи, як того бажали представники російських емігрантів, вибір представників Високого Комісара буде доручено самим організаціям емігрантів, себ-то, тільки названим в Статуті. Голова Дорадного Комітету Альбер Тома у своїй промові, виступив п р о т и пропозиції російських та вірменських представників, вважаючи, що такий представник Високого Комісара мусить бути нейтральною, незацікавленою людиною, відповідальною тільки перед Лігою Націй, для того, щоб могли безсторонньо розв'язувати заплутані питання емігрантського життя. Український представник цілком приєднався до заяви Ал. Тома. Так само, висловлюючись по суті за вироблений і прийнятий Юридичний Статут, проф. О. Шульгин утримався від голосування, заявивши, що свої застереження він висловив підчас попереднього засідання (22 травня).

З порядку денного досить буде зазначити: 1) Звіт фінансовий, зроблений п. Клузо, після якого український представник заявив своє бажання, щоб надалі введена була в звіті окрема рубрика про допомогу українським емігрантам; 2) В питанні про поширення підкомісії Контролю, проф. О. Шульгин висловив побажання, щоб у ній були представлені й українці, завваживши, що тим часом він є єдиним представником українським і, не маючи можливості сам предложити свою власну кандидатуру, він рахує на безсторонність вибраних в підкомісію і на те, що вони рахуватимуться з інтересами українських емігрантів.

Засідання Дорадного Комітету закінчилося веселою ноткою, внесеною головою його Альбером Тома, коли проф. О. Шульгин, закінчуючи свою попередню заяву, і доводячи необхідність збільшити число українців в Комітеті, сказав: «Я тут один, земляки мої розкидані по цілому світі, і я не могу бути певним, чи я добре борюю їхні інтереси...», Альбер Тома, своїм гучним, голосним басом та з жестикауляцією й експресією, питомими південному французові, почав заспокоювати з президентської катедри українського представника: «О, вони можуть бути певними, що їхня справа у п е р т о обороняється». («leur cause est obstinement défendue»).

Чи була іронія в його намірі, чи ні, але український представник зважав за краще подякувати в тоні тої ж веселости голові за таку, може занадто ширю висловлену, оцінку темпу його діяльності.

В кулуарних розмовах з співчасниками наради була підхоплена та сама нотка: «Пане Шульгин, — звертається до єдиного українського представника один з багатьох вірменських, — ви уперта людина...» (vous êtes un homme ténace...). Але серед росіян відчувалась недоброзичливість, але захована зовнішньою коректністю.

Засідання скінчилося заявою проф. О. Шульгина про кандидатури двох українських організацій для прийняття їх до складу Дорадного Комітету на слідуюче засідання. Справа ходить про Румунський Український Громадський Комітет та Генеральну Раду у Франції.

Le Miremont.

3 міжнародного життя.

Німеччина та ССРСР. — У Греції. — Реформи в Афганістані.

Міжнародна політика Німеччини за останні кілька літ прибрала одну характерну для неї рису, яка чітко виявляється кожного разу, коли встає те чи інше питання із площини ліквідації взаємовідносин німецької республіки з західними державами, як вони склалися для неї в наслідок поразки та підпису невігодних мирних договорів. Випадає так, наче б то німецька міжнародна чинність контролюється совітами, а може й навпаки. Бо ж майже немає випадку, коли б при тих чи інших пересправах Німеччини з державами-переможцями, не виступили й совіти, або щоб Німеччина в той чи інший спосіб не продемонструвала своїх приятельських відносин з Москвою.

З цього сталого закордонного дуету європейська політична опінія зробила висновок, що між Німеччиною та ССРСР існує не тільки явний Рапальський договір, який до певної міри обов'язує обидві сторони і до політичної співпраці, але що між ними складено ще й таємну згоду, яка виявляється назверх також доткливою приязню.

Так воно, чи ні, — не знати. Одно можна сказати: може писаної згоди й немає, але історія європейських дипломатичних відносин знає факти, що часом тиха згода, ніде не записана й не ратифікована, буває іноді сильніша за всякий офіційний договір. Щось таке безсумнівно існує і в совітсько-німецьких взаємовідносинах. Бо Штреземан, — можна бути різної думки про його політику, — точно довів за довший час свого міністрування, що він — добрий господар в закордонному хазяйстві Німеччини і по дурному, без якоїсь компенсації, німецької приязні довкола не роздає.

Останні звістки з Німеччини знову нагадують про зазначену рису її закордонної політики. В той самий час, як Штреземан у Парижі з Пуанкаре, а голова німецького кабінету у Женеві з Бріанном говорили чи мали говорити про дальше очищення Рейнських земель од антантської військової окупації, у Берліні дають наче б то компенсацію Совітам, заговоривши з ними про відновлення пересправ що-до перегляду совітсько-німецького економічного договору.

Читачам «Тризуба» відома сумна історія цих пересправ. Розпочати вони були минулою зімою, тяглися до літа та були перервані, з одного боку тому, що сторони не могли домовитися (большевики вимагали нових кредитів, німці — пролому в твердині «Внешторгу» на їх користь), а з другого — тому, що на цей час у Москві повстав скандальний Шахтинський процес, до якого большевики приплутали німецьких інженерів та цілу німецьку індустрію.

Не знати, хто перший розпочав розмову про пересправи: німецька преса дає знати, що це зробили большевики, «Известия» говорять, що ініціатива належить німцям.

Не знати також, як подаде справа на цей раз. Комісії ще не з'їхалися, делегати не призначені, невідомо навіть, коли все це зачнеться. Але й тепер уже ці пересправи, властиво, лише думка про них, — використовуються німцями, а мабуть і совітами на міжнародному форумі.

Так, відомий французький політичний письменник Пертинакс, звичайно дуже добре освідомлений, подає в «L'Echo de Paris», що в розмові з Раймондом Пуанкаре німецький міністр закордонних справ запропонував Франції, як нагороду за очищення Рейнських земель, спільну фінансову та економічну працю в ССРСР. На думку Пертинакса Штреземан

зробив цю пропозицію, бо непокоїться за долю 500 мільйонів золотих марок, вкладених німцями до різного роду большевицьких підприємств. Це — одно. А по-друге — наче б то його просила про те сама совітська влада, яка потребує за всяку ціну нових кредитів, а в Німеччині дістати вже їх більше не може. Пертинакс переказує також, що голова французької влади в категоричний спосіб одмовився й розважати пропозицію, зроблену Штреземаном.

Ця звістка найшла собі відгомін в англійській та німецькій пресі. Для англійської opinіi вона з'являється ознакою того, що Німеччина знову переносить центр своєї уваги на схід. Непокоючися відновленням франко-англійської згоди, що виявилось між иншим у спільній чинності цих держав на Балканах та в Балтійських державах, Штреземан, на думку «Daily Telegraph», хотів, з одного боку, розхолодити хоч трохи англо-французькі взаємовідносини, а з другого боку — посилити на чужий рахунок кредитами свого вірного союзника — СССР.

Мабуть таки де-що такого було, бо в німецькій пресі можна знайти певне йому підтвердження. Принаймні, «Vors. Kur.», в коментаріях до поданої звістки, пише, що коли в Женеві не буде нічого зроблено в справі очищення Рейнських провінцій, то Німеччина змушена буде шукати для своєї закордонної політики нових шляхів на сході. А для того, аби налякати своїх західних сусідів, — додамо до того, — стала їх шукати ще до пропозиції зробленої німецьким міністром у Парижі, заговоривши про відновлення економічних пересправ з СССР. На дипломатичній мові це звуть — хитанням між східною та західною орієнтаціями.

* * *

У Греції, як відомо, повернувся до влади «великий критянин» Венізелос, ставши фактично диктатором республіки еллінів. Тонкий дипломат і високо освічена людина, обставив він цей поворот у європейській спосіб, не без тих, однак, рис, що такі властиві стали для південних півостровів нашого суходолу. Ставши головою кабінету, він розпустив атенський парламент, в якому не мав своєї більшості і визначив нові вибори, змінивши перед тим основну систему виборного закону. Результати виборів дали блискучу перемогу Венізелосу. Із 250 всіх депутатських мандатів його прихильники мають 220, діставши в країні 90 відс. усіх поданих голосів; його противники, — з них 20 монархистів, — матимуть усього 30 голосів, а серед них ні одного комуністичного. — Грецький народ, — сказав після виборів Венізелос, — одмовляється од неплідного партійного тертя. Він доручив мені забезпечити мир та добробут країни. Це довір'я полегшує мені виконання великого завдання.

Де-які органи європейської преси у виборному успіху Венізелоса вбачають тріумф республіканської ідеї та закріплення республіканського режиму в Греції. Сутю республіканський «Journal de Genève» инакше дивиться на цю подію. — Ми, — пише газета, — погодились би з такою думкою, коли б цей виборний тріумф не був таким великим. Але відомі нам цифри, згідно з якими монархісти матимуть у Грецькій палаті на 250 мандатів лише 20, більше говорять за те, що вибори переведено силою, ніж за те, що вони були вільним плебісцитом. Республіканському режиму перед появою на політичній арені Венізелоса не загрожувала жадна поважна небезпека. Перед тим, до республіки приєднався видатний монархичний лідер Метаксас, колишній шеф генерального штабу короля Константина. З Метаксасом одійшли од монархистів усі помірковані елементи, що сильно послабило цю течію, бо ж самі здібні, але більше радикальні вожді її були в часи революційної доби. Грецькій республіці зараз загрозює не скинута династія, що не має сили в країні, а цезаризм, що може прийти з Венізелосом, чи з кимсь иншим. Тактика попередньої влади, що спіралася на співпрацю партій та переводила до життя фінансове оздоровлення, була найкращим способом боротися з можливостями

появи того чи іншого диктатора. Тепер руки противників Венізелоса розв'язано. Переможені на виборах та викинуті з парламенту вони працюватимуть по-за ним, і хто знає, чи не загрожує Венізелосу через де-який час та сама доля, що припадала для нього в 1920 та 1924 роках, коли він мусів навіть виїхати з Трєції до добровільного вигнання. Бо Трєція не вийшла ще остаточно з тої стадії державного розвитку, коли в країні перемагають не люде, а ідеї.

* * *

Подорож авганського короля Аманули по Європі не минула марно для його королівства. Авганістан начеб то має стати в скорому часі — що найменше конституційною державою. Аманула став на шлях певної європеїзації своєї країни, на перших початках, правда, лише на зовні. Розпочав він з того, що заборонив депутатам національних зборів носити халати та тюрбани, наказав їм поголити бороди, вдягти піджаки, штани, як слід, жілети та сорочки з галстухами, а для того, щоб вони на засіданнях не сиділи, як турецькі святі, в залі засідань поставлено відповідну кількість стільців. За цією зверхню реформою послідували однак і внутрішні, сут'єві. З ініціативи короля національні збори прийняли шерг постанов великого значіння для майбутності Авганістану. Наводимо де-які з них:

Державна рада з дорадними функціями, що досі існувала, анулюється. Місце її заступає національна рада, обрана народом прямим голосуванням. Парламент цей матиме в своєму складі 150 членів, обраних на три роки.

Усі титули, стани та ордени касуються; виняток зроблено лише для ордена авганської незалежності, встановленого в час, коли Авганістан добився своєї самостійності. Анулюється також старовинний прапор чорного кольору та встановлюється новий трьох-барвний: чорно-червоно-зелений.

Військова служба стає обов'язковою для всіх авганських громадян; термін її — три роки. Перечислюючи заходи для посилення армії, військовий міністр проголосив, що крім двохсот старшин, що учаться зараз по військових школах в Італії, Франції, Германії то що, буде ще вислано двадцять старшин до Лондону, аби вони там студіювали військові науки на спеціальних курсах. Крім міністра і сам король апелював до зборів, вимагаючи посилення військової справи та вказуючи на те, що вже зараз злагоджено купівлю 50.000 французьких рушниць для авганської армії. Збори з цього приводу прийняли резолюцію, що утворює новий податок, який платитимуть усі авганці на протязі 15 літ, а всі урядовці обов'язуються віддати на користь держави місячну платню для закупки зброї.

З других загальних законів, проголосованих зборами, це встановлення законного порядку переходу трона в династії Аманули. Наслідником його проголошено старшого сина Рахаманула.

З практичних мір встановлено, між иншим, три нових залізних дороги, а концесії на них віддати французким та німецьким підприємцям. У такий саме спосіб вирішено й питання про нові бездротові телеграфні лінії.

Про ССР та про наподоблення його порядків у Авганістані не чути нічого. Мабуть таки королю Аманулі та його королеві большевицька держава, після того, як вони поїздили по справжній Європі, стала не до смаку.

Observer.

3 преси.

У львівському Ділі та в американській шаповалівській газеті «Народня Воля» видруковано одночасно ту саму статтю п. Ше.ухина під заголовком: «До українського громадянства в справі інтервенції». Сама собою стаття ця не дає нічого нового, бо-ж автор її з давніх літ добре відомий своїми істеричними виступами проти окремих осіб чи проти інституцій. Однаково — яких; все залежало в нього од обставин, оточення та власного настрою. Якої будь принципіальної постановки того чи іншого питання у п. Шелухина годі знайти, а його аргументи звичайно такого сорту, що хіба тільки руками розвести.

Так стоїть справа і з вказаною статтю. Автор начеб-то хотів обговорити питання інтервенції, але самого слова «інтервенція» просто не розуміє. Він гадає, що всякий союз, політичний чи військовий, одної держави з другою єсть уже інтервенція. Виходить так, що, наприклад, Англія чи Америка, воюючи з німцями на французькій території, робили «інтервенцію», себ-то втручалися до внутрішніх справ не то Франції не то Германії. Цю помилку робить не сам п. Шелухин. Роблять її всі большевізани і всі Росіяне; але вони її роблять тому, що гадають, ніби то Україна — частина чи то ССРСР, чи якоїсь іншої Російської держави.

А в тім вістря статті п. Шелухина спрямовано не на «інтервенцію», головний його ворог — уряд У. Н. Р., а з ним і сама Українська Народня Республіка. Брудом і болотом обкидає він тих, з ким працював свого часу, члїх наказів колись старанно слухався. Досі робив він це на ріжного роду нечисленних зборах, де з нього сміялись; тому про його чинність можна було мовчати. Але тепер якась запільна сила вибєла п. Шелухина на газетні шпальти двох українських газет. Це вже вказує начеб-то на початок якогось ширшого плану, що його значіння не ясне й самому п. Шелухинові. Тому на цей раз над його статтю не годиться перейти мовчки до порядку денного, і ми залишаємо за собою право ще повернутись до цієї справи у «Тризубі».

У червнеїм числі московського щомісячника «Новий Мир» знаходимо у відділі «Саятская земля» дорожні нариси якогось С. Буданцега, п. н. «Днепропетрофск», це-б то по давньому — Катеринослав. Буданцеф спеціально уважно зупинився на медичних відносинах в цьому місті. Пишучи про Медичний Інститут, а також про Гірничий, він зазначає, що «дрібні інтриги, заздрість, підкопування під чужий успіх та добробут, бажання зіпсувати кар'єру та життя товаришеві по праці, завзяті національні порахунки (тут поруч працюють росіяне, Українці, жици — національна ворожничка завше була загострена на Україні, не перебута вона й до наших днів) розпускаються пишним

квітом у стінах цих храмів науки. Плітки й коверзування, мізерні радощі й нікчемні жалі — от сіре тло, на котрому, як і всюди в провінції, починається й нудно тече до зарані накресленого схилу безнадійне існування пересічного інтелігента». От тобі й маєш. Така нудота в патентоєаному соєтському парадизі, де вже десятий рік справжнюютья горді заяви старої большевицької пісні «ми наш, ми новий мір построїм» і наєїть буєє національна вєрожнєча, в самих старих заялєзєних формах її, не вєажаячи на, можна сказати, заяви ех cathedra з боку ріжних Скрипників, Каганєвичєв та Чубарєв про те, що в умовах соєтської диктатури лїквідуютья єсі національні питання та конфлікти.

Далє Буданцєф описує такий дрібний, але дуже поєчаючий випадок, називаячи цє, до рєчи, «злобою дня»:

«На помєшканні моїх господарєв велика колєтнєча. Злоба дня в місті — примєсова висилка лїкарєв на перифєрію. Дєбра знайома моєї господинї, Гєсслєр, молода лїкарка, прибігла всєя заплакана: її посилаять в Суми головним лїкарєм, — цє ж жах, що вона там будє робити, в нєї нєма жадного досвїду. Нєма гїрше, як мати справу з українським сєлянством: він же ж таке хитрє та нєдовірливє створєння.

Уявїть собї, — розповїдає вона, мїшаючи росїйщину з українською мовою (вона здала іспит з українїзації по «першїй катєгорїї») — цими днями до мене приходить до лїкарні хорий дєдусь. Я з ним довго та уважно вєвтузилась, написала рєцєпт лїку й кажу: «Ідить, дєдусь, а чєрєз два днї обов'язково прїходьтє показаться. Побачу, що з вами робїть дальше. Слїшїтє?». Так щоб ви думали? Старий зібрав свої манатки, лицємірно позїхнув, та й каже: «ні, пїду до приватнього лїкаря». От і стався до них сумлінно. А я на що час загубила? Їх сьєгодні на прїємї таких а п'ятьдєсят прїшло».

Хроніка.

3 Великої України.

— Нове видання Всеукр. Акад. Наук. — Комісія новітнього українського письменства ВУАН розпочала видання неперіодичних збірників «Література», присвячених історії та теорії літератури, а також публікаціям нових матеріалів (невідані твори, листування, спогади і т. й.). Вийшов з друку перший збірник «Літератури» за редакцією ак. С. Єфремова, М. Зерова і П. Филиповича. В книжці вміщено: П. Филипович — «Українське літературознавство за десять років революції», В. Петров — «Чорна рада», як роман соціального, ак. С. Єфремов — «З рукописної спадщини П. Мирного, В. Гіппіус — Композиція «Ревізора» в історично-літературній перспективі, М. Калинович — Концентри індійського світогляду. У відділі «Матеріалів і заміток» подано нові дані про Котляревського, Квітку, Максимовича, Свидницького, Франка, Лесю Українку, Самійленка, Грабовського та инш. У відділі «Новини літературознавства» дано статті: П. Руліна — «Проблеми драматургічної аналізи», Б. Навроцького — «З теорії роману», В. Державина — «До питання про ліричний жанр», вміщено також рецензії ак. С. Єфремова, М. Зерова і П. Филиповича на нові історично-літературні розвідки. («Прол. Пр.», ч. 201 — 30-VIII).

— Харківський художній музей дістав із запису Третьяковської галереї й «Московського музейного фонду» кілька картин. Таким чином у Харь-

кові «буде досить добре репрезентована історія російської живописи XVIII і XIX віків» — пишуть «Известия».

З Ермітажу, «Ленінградського музейного фонду» й Анічкова двірця крім того будуть до Харькова передані порцеляна, хрусталь й бронза. («Изв.», ч. 203 — 1-IX).

— До реставраційних робіт в Софійському Соборі. — Реставраційні роботи південної башти Софійського Собору у Києві закінчені. При реставрації виявлено було хреста XI або початку XII віку, покритого образами більш пізнього походження — XVII і XVIII віку. («Изв.», ч. 204 — 2-IX-1928).

— Археологічні дослідження на «Дніпрельстані». — За останніми звітками, одержаними в «Головнауці», закінчено археологічні розкопки в околицях Кичкаса. Історико-археологічна експедиція почала досліджувати територію від Кичкаса до Вільного порогу. В Кичкасі залишено спеціального наглядача, який доглядатиме за ґрунтовими роботами, а також буде стежити за знайденими речами підчас викачки води з перемичок.

На Вільному порозі експедиція виявила три неолітичні стації, що мають велику наукову цінність. Досі на території стації над Вовчим горлом удалося знайти понад 1.000 ріжних речей. Одночасно досліджується стація на Похилому острові.

Група археологів — Козар, Грінченко, Сап'ян досліджують могили на Дніпрових берегах. Ці могили з будівництвом «Дніпрельстану» буде затоплено.

Всі речі здобуті на розкопинах фотографується і науково вивчається. З цих речей наступної осені буде влаштовано виставку в Дніпропетровському.. («Комун.», ч. 198 — 26-VIII).

— До ліквідації неписьменности на Україні. — Кількість пунктів ліквідації неписьменности на Україні скоротилася з 10.449 минулого року до 8.066 ц. р. Разом з цим, звичайно, зменшується й охоплення ними неписьмених. Цього року «лікпункти» випускають 180.000 чол., тоді як торік випущено 268.000 чол.

Загальна кількість неписьмених на Україні досягає 5.000.000 чол. Серед жінок неписьменні становлять 62,3 відс., серед чоловіків — 31,4 відс. Кількість неписьмених серед допризовників 15-17 відс.

Як ставиться до справи ліквідації неписьменности сама совітська влада на Україні, по за гласом в цій справі по часописах, можна бачити з такого характерного випадку. На Запоріжжю педагогічний технікум звернувся до Народ. Комісаріату Освіти з проханням дати йому одну групу неписьмених для безплатного навчання їх силами студентів. П'ять папірців писали студенти, 6 разів ходили до «Наросвіти», але групи їм так і не дали, хоч у Запоріжжі чимало неписьмених.

Кошти, що їх свого часу асигновано спеціально на ліквідацію неписьменности, часто-густо використовувалося не за призначенням, а в деяких випадках навіть зовсім не використовувалося. В Одеській окрузі з 2.000 крб., що їх відпущено на ліквідацію неписьменности, 1.100 крб. витрачено на ремонт театру. В Дніпропетровській, Роменській та деяких інших округах грошей, асигнованих на цю справу, не використали зовсім.

Також і професіональні совітські організації не уділяють майже жадної уваги ліквідації неписьменности. Матеріальна допомога «профспілкових» організацій цього року полягала лише в утримуванні 147 «лікпунктів» та 48

шкіл, де було щось 5.500 малописьмених, в той час, як в одній лише спілці «Всеробітземлісу» є понад 250.000 неписьмених.

(«Комун.», ч. 202. 31-VIII)

— Безпритульні діти на Україні. — В ніч під 26 серпня по всій Україні було переведено облави з ціллю затримати безпритульних дітей. В руїнах старих будов, в скринях на відпадках, просто під плотом — у Києві було затримано тисячу дітей, що не знають що таке рідна хата, батько та матір; в Харькові — 512, на ст. Лозовій — 100, в Люботині — 40, на Леваді — 27 і т. д.

Крім того в Києві 27 серпня затримано ще 60 дітей і затримувати їх будуть постійно, бо все нові орди безпритульних експортує на Україну Московщина.

272 з Харькова й 200 з Києва, з кількості затриманих, є уже старші від 16-17 літ і всі вони являються вже кримінальними злочинцями. Відправлено цих старших до Арзамасу в РСФСР.

Решту розміщено по дитячих будинках. В одному тільки Києві в цих будинках утримується 6300 дітей. Тому, що велика кількість цих дітей являються по походженню з Московщини — Окружний Вик. Комітет Київщини підняв питання про дотацію на їх утримання. («Прол. Пр.», ч. ч. 199, 202 — 28-VIII—31-VIII).

— Ворожість до української ації. — В Одесі частина професури й студентства Інституту Народнього Господарства негативно поставилася до переходу на українську мову. Стан українізації в «Інаргоспі» недостатній. Комісія ухвалила зняти з роботи проф. Павла Толстого за ворожість до українізації. Проф. Толстой сказав комісії ось що: «Товаришів, що згодилися викладати українською мовою, я вважаю за ренегатів». («Прол. Пр.», ч. 199, 28-VIII).

— Совітське пояснення, чому українізація провадиться так мляво

от уже 5 літ. — «Пр. Пр.» дає на це таку відповідь: не кожна установа може дати для праці гуртка по вивченню української мови відповідне приміщення, не в кожній установі є досить службовців, щоб утворити нормальний гурток, а також часті пропуски лекцій та спізнення. Територіяльна ж розкиданість установ та різні години навчання в гуртках при установах — ранішні, вечірні, — не дають можливості інспектурі «Наросвіти» налагодити методичне керівництво та догляд за цими гуртками.

Усі ми знаємо, звичайно, чому досі тягнеться волинка з отією «українізацією», знають це й писателі отіх заміток з «Пролетарської Правди» й пояснення, яке тут наведено, очевидно, було потрібне тільки, як мотивировка заснування державних курсів українознавства, що являється, так би мовити, «централізацією» «українізації». («Пр. Пр.», ч. 202, 31-VIII).

— Державні курси українознавства. — Київські окружні курси українізації мають стабільний навчальний рік, котрий ділиться на три триместри. На курси прийматимуться слухачі лише перед початком кожного триместру. Укомплектовувати групи будуть з осіб одного чи спорідненого фаху (учителі, інженери, робітники то що). На курсах будуть організовані групи для слухачів з різною підготовленістю по укр. мові.

Філії куусів працюватимуть в шкільних приміщеннях в різних районах Києва.

Заяви на вступ до таких державних курсів українознавства приймаються од 3-го до 15 вересня. Курси в Києві будуть мати всім філії. («Пр. Пр.», ч. 202, 31-VIII).

— Перевірка знання з української мови. — Окружна комісія в справах українізації починає перевірку знань з української мови тих совітських службовців Харькова, яких ще досі не перевірялося.

Одночасно комісія готується провести перевірку знань укра-

їнської мови вчителям Харьківщини. Буде перевірено до 3 тисяч учителів. Перевірка почнеться в листопаді. («Комун.», ч. 203, 1-IX)

— Постанова Президії ВУЦВК'у про жидівсь суколонізацію. — Президія ВУЦВК'у в своїй постанові про наслідки роботи в земельному влаштуванню жидів на Україні відзначила, що переселення жидівського населення дало позитивні наслідки. За останні 3 роки переселено понад 35 тис. жидів. Господарські наслідки хліборобської роботи жидів-переселенців також цілком сприятливі. Президія ВУЦВК'у визнала, що політика переводу жидів на хліборобство цілком і повнотою себе виправдала.

Разом з тим, визнаючи, що агрономичне й культурно-соціальне обслуговування жидів-переселенців поставлено не досить задовільно, президія ВУЦВК'у запропонувала «Наркомземові» й «Наркомзодоров'я» вжити заходів щодо поліпшення обслуговування жидів-переселенців і збільшення додатці місцевого бюджету на будування нових шкіл і медичних пунктів в жидівських районах. Разом з тим, треба вжити заходів до збільшення кредитів господарствам переселенців до збільшення агрономичної допомоги.

Президія ВУЦВК'у визнала за потрібне утворити при всіх окружних і районних виконкомах постійні комісії в справі земельного влаштування жидів. Вирішено також прискорити розв'язання питання про організацію жидівських адміністративних районів на переселенських фондах у низці округ.

Тому що вільні фонди України для переселення вичерпано, президія ВУЦВК'у визнала за потрібне звернутися до ЦВК СРСР з клопотанням про збільшення переселенських фондів поза Україною, і, зокрема, у Биробиджанськюму районі Далекосхідної області. («Ком.», ч. 201, 30-VIII).

— Новий німецький район на Україні. — На-

Волині розпочато підготовчу роботу до утворення окремого національного німецького району. Окружна адміністративна територіяльна комісія ухвалила утворити на Волині наступного року ще одну польську «сільраду» та три німецьких. («Прол. Пр.», ч. 199,

— **Поклади торфу на Україні.** — У 28 округах, в яких виявлено торф'яні поклади, є понад 120 млрд. пудів торфу. Про гарну якість українського торфу свідчить те, що він своїми тепловими властивостями дорівнює ефективності дров, а що-до мінерального палива, то два-три пуди торфу дорівнюють 1 пуд. кам'яного вугілля. Нині видобуток торфу на Україні не перевищує щороку 11 мил. пуд. («Ком.», ч. 200, 29-VIII).

— **Перед осінньою сівбою бракує на Україні насіння пшениці та жита.** В наслідок голоду на Україні, щоб селяне не могли ужиги насіння на хліб, большевики отруюють усе зерно, призначене для засіву. На Україну привезено з цією метою стільки формаліну й мідяного купоросу, щоб протруїти 121 тисячу тон зерна.

Крім того чекають прибуття ще 6 вагонів мідяного купоросу, що старіть для затруєння ще 50 тисяч тон насіння. («Изв.», ч. 203, 1-IX).

— **«Вороги виробництва».** — Оказується, що цими ворогами є не тільки «шкодники й саботажники». До них ще треба додати прогулі, простої й брак.

На червонопрапорному заводі, наприклад, прогулі уявляють собою 6,8 відсот. Число свавільних прогулів збільшилося з 2,19 до 3,5 відсот. Крім того робітники масово спізняються на роботу. Коло контрольної будки іноді збірається душ 200, що запізняються на 20-30 хвилини.

Цікаво відзначити, як ставиться до запізненень «райком» металістів. «Замість широкої роз'яснювальної кампанії серед робітників — лише «Прол. Пр.», — він вимагає

в нових правилах внутрішнього ладу дати законних 15 хвилин на запізнення. Це є безглузда вимога, що дасть чимало збитків заводів».

Що до простоїв названого заводу, то робочий день в середньому триває тільки 6 годин. А в прогнотичному відділі кузні, наприкл., корисний час роботи становить тільки 33 відс. Решта — простої.

В штампувальному відділі складального цеху — корисний час роботи становить 40 відс. Ясно, що причиною таких великих простоїв може бути тільки неорганізованість виробництва.

Що до браку, то він на названому заводі що далі то усе збільшується. Цього року він становить 2,5 відс. всієї продукції. До того точного огляду браку на заводі немає, й, можливо, що відсоток браку є значно більший.

Брак збільшується ще через низьку якість матеріялів. На деревообробному цехові, наприклад, немає відповідних складів для лісних матеріялів, наслідком чого вони псуються і потім дають брак при виробництві.

Також нищиться лісних матеріялів через недогляд на тисячі карбованців. («Пр. Пр.», ч. 202, 31-VIII).

— **Черги біля хлібних крамниць.** — Останніми днями в Харькові коло пекарень знову виникли черги по хліб. («Комун.», ч. 200, 29-VIII).

— **Інтелігенція по селах без хліба.** — По деяких селах бувають випадки, що споживчі товариства відмовляють постачати хліб місцевій інтелігенції — учителям, лікарям, агрономам то що.

Потрібно було «Вукоспільці» (Всеукр. Коопер. Спілка) зробити заходи і запропонувати своїм районним відділам забезпечити сільську інтелігенцію хлібом, щоб вона не голодала. («Комун.», ч. 203, 1-IX).

— **Немає на Україні чобіт.** — За угодою «Шкірсинди-

кат» мав дати Українській кооперації у липні та серпні 30.000 пар чобіт. Досі передано кооперації тільки 600 пар взуття. («Пр. Пр.», ч. 200, 29-VIII).

— Брак медикаментів. Обслід показав, що по аптеках в Харькові зовсім немає навіть таких загально-вживаних ліків, як хінін, пірамідон то що. Бракує також і хірургічних інструментів. Термометрів зовсім немає. («Комун.», ч. 199, 28-VIII).

— Лісове господарство на Україні. — Загальна площа лісів на Україні становить 3.642.500 гектарів, з яких 3.269.483 гект. удобного лісу, або 7,5 відс. території Української совітської республіки. На одного мешканця України припадає 0,11 гектарів удобної лісової площі. (В РСФСР — 4,3 відс.).

Україна відчуває велику недостатку в дереві й тому площу лісів намірено поволі збільшувати через кождорічні насадження. Але через невідповідну експлуатацію лісів на Україні — вони що далі все зменшуються, бо розмір фактичного користування лісом представляє собою 106,4 відсот. річного приросту. («Комун.», ч. 199, 28-VIII).

— Таксі в Харькові уже працюють в кількості 18 машин. Коштують вони дуже дорого — за 5-6 кварталів треба заплатити більше карбованця. («Комун.», ч. 199, 28-VIII).

— Радіо на Україні. — За відомостями Народнього Комісаріяту пошт і телеграфу на Україні зареєстровано на 1-ше липня 39.000 радіо-приймачів, з них понад 11.000 в Харькові. («Пр. Пр.», ч. 200, 30-VIII).

— Велика гроза в Києві. — 27 серпня на світанку, о 5 год. над містом пройшла надзвичайної сили гроза. Гроза була така сильна, що залила деякі низькі частини міста. По-декуди пожежні команди викачували во-

ду з підвалів. Розміто так само деякі трамвайні колеї. Один трамвайний вагон навіть зійшов з рейок. Жертв не було. («Комун.», ч. 199, 28-VIII).

— У Кременчуці лютує малярія. — У місті протягом літа зареєстровано було 2.745 випадків захворювання на малярію. («Комун.», ч. 203, 1-IX).

На українських

землях.

В Галичині.

— Сільсько-господарська виставка в Копичинцях має відбутися 21, 22 і 23 вересня с. р. Вона обіймає такі відділи: 1) рослинної продукції; 2) городництва; 3) садівництва; 4) пасічництва; 5) господарських машин; 6) домашнього промислу та 7) худоби та домашньої птиці. Підчас виставки відбудуться також кількі викладів по питанням ведення господарства то-що. («Діло», ч. 194 з 31 серпня с. р.).

З життя

укр. еміграції

У Франції.

СВЯТО В ШАЛЕТІ.

У суботу 8-го вересня Шалетська Громада відсвяткувала одчинення ново-збудованого свого громадського будинку. Свято почалося молебном, відслуженим п. о. Грецишкиним. Увечері відбулася на новій сцені в будинку (роскішні декорації роботи артиста маляра Перфецького) вистава силами драматичного гуртка громади. По виставі симпатично, а часом і дуже артистично проведений, відбувся банкет для громадян і запрошених гостей. Присутніх було більше ста душ. На банкеті промовляли Голова Генеральної Ради Союзу п. Шумицький в імени

Ген. Ради, Голова Шалетської Громади п. Бацуца та п. М. Ковальський, Голова Української Об'єднаної Громади в Парижі.

Після банкету о 2 годині ночі почався баль, що тривав до 6-ої год. ранку.

На святі крім репрезентації Ген. Ради, були представники заводу Гучінсона і Паризької колонії. Свято пройшло в цілому надзвичайно мило і симпатично не лише завдяки добрій організації, а й ще через те, що на нього численно прибули родини членів громади і таким чином надали йому родинності і веселости. Побажаймо дальшого розвитку Шалетській Громаді вже не в приїздах, а в своїй, власними силами і згодою збудованій хаті.

В Румунії.

— Про українську проблему. — В першій половині липня місяця до Букарешту повернувся Голова Української Дипломатичної Місії та Голова Громадсько-Допомогового Комітету української еміграції в Румунії проф. К. Мацієвич. Зараз-же по приїзді проф. К. Мацієвича, в помешканню Місії, відбулося надзвичайне засідання Громадсько-Допомогового Комітету, на якому п. професор зробив систематизований та обґрунтований доклад, присвячений Україні та українській проблемі в сучасний мент.

В першій частині свого докладу проф. К. Мацієвич зробив історичний огляд міжнародної політики за останні роки і дав вичерпуючу характеристику відношення великих держав до Росії, до України та до большевизму, констатуючи три поступових етапи: перший — збройна боротьба з большевиками і ставка великих держав на єдину Росію; другий етап — признання СССР і погонка навипередки за большевицьким золотим руном під крилатим гаслом Лойд-Джорджа: «Торгувати можна й з канібалами» і нарешті третій етап — практичні досвіди, розрив з большевиками і поступова економічна ізоляція СССР.

Відношення керівників міжнародної політики до української проблеми, каже проф. К. Мацієвич, тісно звязане з відношенням останніх до Росії та до СССР. Відношення це, як і вся міжнародна політика останніх років, зробило ґрунтовний поступ. Ігнорування української проблеми, недооцінювання тих глибоких національних процесів, які було викликано революцією на території бувшої Росії, тепер уступило місце уважному студіюванню українського національно-державного руху. Закордонна преса українському питанню відводить поважне місце. З боку відповідальних громадсько-політичних діячів Європи спостерігається не лише глибокий інтерес до українського руху, але й знання України і навіть симпатії. Україна нині вже не єсть чимсь невідомим. Навпаки, Європа чудово знає про все, що діється на українських землях і вже більше не потребує для себе далеко необ'єктивних експертів по українському питанню, якими до останнього часу завжди намагалися бути, а часті й були, росіяне. Все це, а також і тверда віра в свої сили та правота нашої справи, дають нам не надію, а непохитну певність в нашому завтра.

У другій частині свого докладу проф. К. Мацієвич, спиняється на подіях останнього часу в СССР взагалі, а на Україні зокрема. Малюючи картину господарського занепаду, констатуючи загрожуючий зріст безробіття та аналізуючи перспективи голоду, проф. К. Мацієвич приходить до висновку, що становище на сов. Україні близьке до катастрофи. Під впливом національної стихії, політика навіть большевицького уряду на Україні починає в останній час набирати більш незалежний та активний характер. Взаємвідносини між Харьковом та Москвою носять характер далеко не сердешної дружби.

Остання третя частина докладу проф. К. Мацієвича була присвячена життю української еміграції та діяльності Уряду УНР. Уряд У. Н. Р., маючи підпертя

з боку організованої української еміграції, широко розвиває активну і відповідальну, як політичну, так і організаційну роботу. Докладчик в доказ цієї активності наводить цілу низку переконуючих прикладів. Але найліпшим доказом активності Уряду У. Н. Р. є шалення кампанія, піднята проти нього в першу чергу радянською пресою. Як завше, каже проф. К. Мацієвич, більшовики широко користуються різними інсинуаціями. Правда, вони їх так комбінують, що не тяжко їх спростувати, але це не обезкуражує професійних брехунів та чекістів. Коли спростують одну брехню, на її місце з'являється друга, нова брехня. Тим часом праця Уряду У. Н. Р. викликає у більшовиків нервовість і треба їм признати, що в одному все-ж таки більшовики не помиляються. Це в тому, що Уряд У. Н. Р. дійсно систематично й без перерви працює над справами, що зв'язані з визволенням України та з відбудовою української незалежної державності. Треба тако-ж сконстатувати, що працює Уряд У. Н. Р. не без успіху як за кордоном, так і на рідній землі, окупованій більшовиками.

— Англійський журналіст у проф. К. Мацієвича. — Серед літа до Румунії приїхав англійський журналіст В. Смітс — один з відповідальних співробітників газет «Дейлі Експрес» та «Івнінг Штандарт». Мета його приїзду — ознайомлення зі сучасним станом в Румунії. З власної ініціативи журналіст Смітс мав побачення і довшу розмову з Головою Громадсько-Допомогового Комітету Української Еміграції в Румунії професором К. Мацієвичем, що докладно ознайомив В. Смітса з усіма найбільш важливими та найбільш актуальними питаннями української проблеми.

— Симфонія-опера «Україна». — В першій половині липня місяця прибув з Риму до Букарешту український композитор М. Бойченко. Останні роки

М. Бойченко жив в Італії, де студював теорію композиції, а тако-ж працював над різними музичними творами, присвяченими українським темам і сюжетам. В цьому році він закінчив велику симфонію-оперу «Україна».

Ця симфонія-опера складається з 4-х частин. Перші три заранжовані для великого симфонічного оркестру, а остання четверта — для хору, солістів і балету в супроводі оркестру. Перша симфонічна частина дає малюнок минулого України (колись). Збудовано її на українських темах: «Ой, їду як лугом», «Та не має гірш нікому, як бурлаці молодому»... Друга частина малює недавні часи визвольної боротьби, в якій чергуються високі національні піднесення й перемоги з трагічними катастрофами нового поневолення України. Одним з лейт-мотивів, що символізує цю боротьбу в цій частині єсть мелодія національного гімну «Ще не вмерла Україна» та згуки «Інтернаціоналу», які, вриваючися верескливо-нахабним дисонансом, влучно характеризують більшовиків та їх навалу на Україну. Третя симфонічна частина уявляє з себе розроблений в українському стилі «Danse macabre» (танок смерті). Четверта вокально-симфонічна частина, що символізує боротьбу ідейного українського гарібальдізму, закінчується могутнім апофеозом — Відродженням України, яке в музиці символізується величним фіналом, збудованим на темах Київської Русі. Цей апофеоз декоративно орнаментований сходом сонця, до якого національна молодь, що лишилася від цього героїчного гарібальдізму, простягає український прапор.

Перше виконання на роялі гво-ру М. Бойченка самим композитором відбулося 20-го липня, в помешканні української місії, в присутності чільних представників української колонії в Румунії. Симфонія-опера справила на присутніх надзвичайно глибоке враження. Музика і будова її наскрізь модерна і оригінальна. Вона зворушує українського слухача своїм глибоким патріотичним почуттям,

Газетні звістки.

ранить душу своїм моторошно-трагічним танком смерті і заспокоює бадьорими тонами, повними надії та в прийдешню перемогу України та в здобуття нею державної волі. Твір М. Бойченка єсть правдивою перлиною української творчості і значним вкладом в скарбниці загально-людської культури. Треба подбати про як найскорше видання його друком.

В цьому році в Римі вийшов з друку окремою книжкою в італійській мові твір М. Бойченка: «Нові принципи музичної композиції» (*Nuovi principii della Composizione musicale*). Книжка М. Бойченка викликала велике зацікавлення в музичних колах Італії. Один з відомих італійських музичних критиків Lupo della Mura в газеті «L'Impegno» пише, що принципи, виставлені маестром М. Бойченком, зявляються дійсно новими. Їхня правдивість підтверджується аналізом народніх пісень, а також і аналізом творчості таких авторів як Бах і Бетховен. Книжка ця може служити в той-же час і підручником... Взагалі, каже Lupo della Mura, це видання надзвичайно видатне і можна сподіватися, що воно буде зустрінуто в зацікавлених колах з правдивим ентузіазмом, бо воно дає нові ідеї для найбільш старих шляхів виявлення людських почувань.

Дмитро Геродот.

В Парагваю.

— Перша колонія українська в Парагваю подає про себе знати. Вже почали будувати свою церкву та школу. Мають свого пан-отця Тихона Гнатюка. При церкві існує хор, який співає не тільки в церкві, але стає до послуг нашому громадянству. Засновано «Товариство Інформаційне» в справі колонізації в Парагваю та в Аргентині. Адреса така: Sr. Paladio Halaychuk. Villa Encarnacion Col. Uru Sapucay, R. Paraguay.

— «Скрегіт зубів». — Російська газета «Возрождение» ч. 1192 з 6. IX. с. р. подає замітку під заголовком «Москва і Харків», в якій наводить уже характерні для сучасного стану риси російсько-українських взаємовідносин на Україні. Ці інформації настільки цікаві, що не варто було б їх обминати, тим більше, що подані вони з очевидним «сокрушенієм» душевним.

«З кінця серпня, — пише «Возрождение», — коли виявився значний неврощай на Україні, тертя поміж московським совітським центром та Україною загострилося».

Українське селянство що-далі то більше хвилюється. Жорстокі розправи над комуністами-заготовщиками на селі що-раз більше частішають.

Утворилося дуже гостре становище в південних портах. І в Харкові певні, що, коли Москва спробує, хоч би частково, розпочати експорт хліба за кордон через південні порти, то хліба не випустять: безробітні, яких така сила на півдню (?), перешкодять вивозу. В чорноморських портових містах з дня на день чекають заворушень.

Крім «спірки за хліб» між Москвою та Харьвовом в останній час загострився і спір про «союзну» вугільно-металічну промисловість.

Харків обвинувачує Москву в тому, що вона довела південну промисловість до розвалу. А Москва, в свою чергу, обвинувачує Харків і вказує на те, що більшість недисциплінованих вугільних робітників та металістів є «українськими горожанами». Харків вбачає вихід із такого положення в повній передачі південної (?) промисловості харківському центру. Москва рішуче одмовляється це зробити.

На Україні в совітських центрах все ширше й ширше розповсюджується думка про необхідність введення на «юге» СССР «нового українського НЕП'а» по такому плану:

«Не одмовляючися від загального принципу монополії зовнішнього торгу, совітська влада, в формі винятку, утворює на Україні порто-франко для скоршого укріплення і відбудови південної промисловости та господарства».

Москва категорично відкидає цей план, як контр-революційний: утворення «українського НЕП'а» привело б або до необхідності «нового НЕП'а» на всій території ССРСР, або до швидкого відділення України.

Обставини явно загрожуючі. Протиріччя прориваються що-раз то частіше.

Серед росіян — поглиблюється злоба проти «грубої українізації», искаженія русскаго языка, занятія русских шкіл і т. д. Серед українського селянства — одвертий саботаж хлібозаготовок. «Союз-хлібу», новому торговельному органу, утвореному Москвою для всього ССРСР, українське се-

лянство дзерна майже не здає. Селяне відмовляються також і од продажу шкір на вивіз до Москви.

Українські залізничники все частіше починають розрізняти вагони «своїх» залізниць і «чужих». Відношення до вагонів російських ліній — неухвалне, частішають поломки і псування їх. В червоно-армійських частинах — «антисемітсько-антимоскальська» агітація. Кажуть, ніби осінні київські маневри мають приховану мету — «демонстрації московських сил на Україні».

Оттакі інформації отримало «Возрожденіє» від свого кореспондента, і, здається, що вже й само починає вірити в неминучість «отпаденія» України. Але тяжко йому приймати до віри ці всі наявні факти, бо «свежо» преданіє, но верітєся с трудом», але нічого не вдієш. Хоч із «скреготом зубовним», але треба дивитися на життя очима дійности.

З м і с т.

Париж, неділя, 16 вересня 1928 року — ст. 1. — В. Королів-Старий. Людина без копії (Борис Грінченко) — ст. 4. — Кобзар. Розвиток українського пласту за кордоном — ст. 12. — Аргус. Національна статистика шкіл та книгозбірень ССРСР — ст. 15. — Ле Мігетопт. Емігрантська справа в Лізі Націй — ст. 16. — Observer. З міжнародного життя — ст. 18. — З преси — ст. 21. — Хроніка. З Великої України — ст. 23. — На укр. землях — ст. 27. — З життя укр. еміграції. — У Франції — ст. 27. — В Румунії — ст. 28. — В Парагваю — ст. 30. — Газетні звістки — ст. 30.

КОЖДИЙ УКРАЇНЕЦЬ НА ЧУЖИНІ
повинен мати у себе портрети

ТАРАСА ШЕВЧЕНКА,
ІВАНА ФРАНКА

та образ славного полковника козацького

БОГУНА під БЕРЕСТЕЧКОМ

ВСІ ОБРАЗИ ВИКОНАНІ В КОЛЬОРАХ

Ціна портретів Шевченка і Франка **Франків 5. —**
„ Богуна **32. —**

Наша книгарня має великий склад українських книжок, мап, листівок і українських відзнак. Жадайте безплатно каталогу. Замовляйте по адресі **Ukrainische Buchhandlung, Theodor Sawula, Riemerg, 2. - Wien I. - Autriche.**

КОЖДОМУ ДАРОМ

хто закупить у нашій книгарні хоч за найменшу суму книжок
даємо

ПРЕМІЮ

У нас на складі великий вибір укр. книжок, мап, картин, портретів: Шевченка, Франка, С. Петлюри і Богуна, листівки і українські товариські відзнаки.

Жадайте безплатно каталоґ по адресі: **Ukrainische Buchhandlung Theodor Sawula. Wien I. Riemergasse, 2. AUTRICHE.**

ВІЙШОВ З ДРУКУ І ПОСТУПИВ У ПРОДАЖ
в Варшавському
СИНОДАЛЬНОМУ СКЛАДІ
УКРАЇНСЬКИЙ ІЛЮСТРОВАННИЙ КАЛЕНДАРЬ
на 1929 рік.

«ДОБРИЙ СІЯЧ»

(IV рік видання).

Календарь виданий в 1/16 долю аркуша і має художню, в кількох фарбах, обгортку роботи артиста-малюва Бжеського.

Крім календарних відомостей, читачі в «Доброму Сіячі» знайдуть багато різного інформаційного матеріалу, як: відомості про державну владу і церковні установи, відомості з сільсько-господарчого життя, а також міри, пошт.-телеграф. тариф і т. д.

В тексті вміщено багато малюнків.

Ціна 1 злотий, за кордон 15 америк. центів.
Особи, котрі замовляють календарь безпосередньо в Синодальному Складі, за пересилку не платять.

Книгарням і кушям, що купують гуртом, значна знижка.

Адреса: WARSZAWA-Praga, ul. Zygmuntowska 13. Skład Synodalny.

ВІДДІЛ ПО ОШКУВАННЮ ЕМІГРАЦІЄЮ

при Місії УНР в Парижі.

цим повідомляє, що ним розпочата справа допомоги українським громадянам одержувати землю в оренду у Франції. Відділ дбає також про приміщення на працю безробітних громадян, які знаходяться у Франції, або й по за її межами. Звертатися належить по такій адресі:

Mission Ukrainienne. 42, Rue Denfert Rochereau, Paris V.

Редагує — Комітет.

Адміністратор: Іл. Косенко.

Le Gérant: M-me Perdrizet.

Imprimerie de Navarre, 5 rue des Gobelins, Paris